

עלון שבועי מבית "בני אמונים" וכל מאמיניהם

פניני אמן ותפילה בפרשה

מאוצרות אמונים

תפילת החכם חייבת לכלול גם תוכחה

"נִרְפָּא הַנֶּתֶק טְהוֹר הוּא וְטָהָרוּ הַכֹּהֵן" (ג' לז)
בפירושו לפסוק שלפנינו הביא רש"י את דרשת חכמינו ז"ל: "טְהוֹרוּ הוּא וְטָהָרוּ הַכֹּהֵן" - הא [אבל] 'טמא' שטהרו הכהן, לא 'טהור'."

יסוד נפלא דרש מכך רבי הלל ליכטנשטיין מקולומיא:
במסכת בבא בתרא (קטז א) אמרו חכמים: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים". אמנם, כלל הוא בדינו כי "אין יסורין בלא עון" (שבת נה א), ולפיכך אף שתפילת החכם מועילה לריפוי החולה, שומה על הכהן אף לעוררו לפשפש במעשיו ולשוב בתשובה שלמה כדי שלא יחזור ויחלה חלילה.

לכך רמז הכתוב שלפנינו: אף כאשר "נִרְפָּא הַנֶּתֶק" מכוח תפילת הכהן, אין "טְהוֹרוּ הוּא" - טהרה עולמית, אלא אם: "טְהוֹרוּ הַכֹּהֵן" - הוסיף ועוררו לשוב בתשובה. אך אם לא עוררו הכהן לכך, ונותר הוא בגדר: "טמא שטהרו הכהן", אזי "לא טהור" הוא, כי מחלתו עתידה לשוב עליו בחטאו.

משכיל אל דל' ח"ג כלל ד' פרט א

'תורת המצורע' חוזרת לרשותו

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טְהוֹרָתוֹ" (ד' ב)
ידועים דברי בעל 'חובות הלבבות' (שער הכניעה ז) שהמדבר לשון הרע על זולתו, זכויותיו עוברות לטובת זולתו, ועונותיו של זולתו עוברות לחובתו.

על פי זה דרש רבה של קו"ג יגלו רבי אריה צבי פרומר הי"ד את הפסוק שלפנינו: "זאת תהיה תורת המצורע" אימתי תישמרנה התורה והזכויות של מדבר לשון הרע ברשותו, ולא תעבורנה לזולתו? "בְּיָמֵי טְהוֹרָתוֹ" - ביום שישבו בתשובה שלמה ויחדל מלדבר על זולתו.

רבי נפתלי סופר רבה של פעטשינידורף הוסיף ופירש על פי דברי 'חובות הלבבות' את העובדה שבסדר 'אבינו מלכנו', לאחר שאנו מבקשים "סלח ומהל לכל עונותינו... מחה והעבר פשעינו וחסאתינו...", אנו מוסיפים ומבקשים: "מחך ברחמך הרבים כל שטרי חובותינו"; בתחילה אנו מבקשים מה' שיכפר לנו על עונותינו הפרטיים, ולאחר מכן, אנו מוסיפים ומבקשים שיכפר לנו אף על 'שטרי חובותינו' - אותם חטאים שנרשמו לחובתנו משום שדיברנו לשון הרע על זולתנו. ראש ישיבת פורת יוסף רבי יהודה צדקה, פירש בכך את נוסח תפילת המסים מסכת: "שתהא תורתך אומנותנו בעולם זה ותהא עמנו לעולם הבא" - מפני מה עלינו לבקש שתהיה התורה עימנו לעולם הבא, וכי יש ספק בדבר? אלא, מתפללים אנו שלא ניכשל חלילה בעוון לשון הרע, וכך לא תינטל מעימנו זכות לימוד מסכת זו לעולם.

ארץ צבי; 'מטה נפתלי' ח"ב דרוש ב; 'אוצרות האגדה'

אמירת פרשת קורבן יולדת

"זאת תורת הילדת לזכר או לזמנה; ואם לא תמצא ידה ד' ש"ה..." (יב ז-ח)

תיבות "זאת תורת הילדת" נראות כמסכמות את פרשת קורבנות היולדת, ויש להבין מדוע כתבתן התורה לפני שפירשה את דיני יולדת שאין ידה משגת?

תירץ רבי מאיר דן פלוצקי רבה של אוסטרוב מזובייצק: מהפסוק לעיל (י ח): "זאת תורת החטאת" דרשה הגמרא (מנחות ק"א): "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת", ולפי זה יש לדרוש אף מן הפסוק "זאת תורת הילדת" שהעוסק בפרשת קורבן יולדת כאילו הקריב קורבן יולדת.

מעתה, כפי שבזמן הזה תיקנו לומר את פרשיות הקרבנות כדי שאמירתן תיחשב כהקדמה, כך ראוי שאף היולדת בזמן הזה תאמר את פרשת קורבן יולדת ביום המ"א ללידת זכר או הפ"א ללידת נקבה תחת חיובה בקורבן יולדת. אלא שבעוד שבזמן המקדש היה הבדל בין קורבן ענייה לקורבן עשירה, בזמן הזה אף יולדת ענייה תאמר את פרשת קורבן עשירה, שהרי לעניין 'אמירה' אף היא נחשבת כמי ש"ידה משגת".

לאור ביאור זה, נבין מדוע כתבה התורה: "זאת תורת הילדת" לפני שפירשה את קורבן יולדת שאינה משגת: ללמדנו כי בזמן שיוצאים ידי חובה רק באמירת 'תורת היולדת', אין לומר אלא את הפרשה הקודמת - של יולדת שידה משגת.

ל'לי חמדה'

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

אמן מצילה מנגעים

"זאת תהיה תורת המצורע" (ד' ב)
דורשי רשומות דרשו כי הקפדה על עניית 'אמן' מצילה מנגעים וחולאים, מכך ש'שיר של פגעים' שבו נאמר: "לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך", הינו פרק צ"א מתהילים - בגימטריה 'אמן'.
בדומה לכך ניתן לרמוז אף מן שפירשתנו - פרשת מנגעים נמנו צ' פסוקים (שהינם עם הכולל בגימטריה 'אמן'), רמז לכך שהמקפיד על אמירת תשעים אמונים ביום, כתקנת הקדמונים, ניצול מן הנגעים.
'פלאות מתורתך'; 'שערי צדק'

גדרה של מצוות מילה

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (יב א)

במסכת קידושין (כ ט) דרשו חכמים מהכתוב (בראשית כא ד): "וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אתו אלקים" כי חיוב מילת הבן מוטל על האב ולא על האם.

בתוספות שם (ד"ה אותו) תמהו: מפני מה הוצרכו לדרוש מפסוק שאישה פטורה מלמול את בנה, הלוא מילה היא בכלל 'מצוות עשה שהזמן גרמן' שנשים פטורות מהן, מפני שחיובה מתחיל רק מהיום השמיני והלאה, ודווקא ביום ולא בלילה? ובתוספות ר"ד (שם) תירץ: מצוות מילה אינה מחייבת את האב למול את בנו בעצמו, אלא רק לטרוח בצורכי מילתו ולדאוג שיהיה מהול. כיוון שכך אין היא נחשבת כמצווה התלויה בזמן, שהרי חיוב ההתעסקות במילה מתחיל כבר משעת הלידה ואינו מוגבל לשעות היום בלבד.

על פי תירוץ זה יישב רבי דב בעריש הפטקה מראשי ישיבת 'אמרי אמת' (בהערותיו על התוספות ר"ד שם, הערה 415) את הנאמר בפיוט 'יום ליבשה': "ומבטן לשמן המה נמולים", ולכאורה, מהו 'מבטן', הלוא חיוב המילה מתחיל רק מהיום השמיני? אלא, כיוון שעיקרה של מצוות מילה היא ההתעסקות בצורכי מילת הבן, והתעסקות זו מתחילה כבר מיום לידתו, לפיכך נחשב שכבר 'מבטן' - לשמן המה נמולים".

יש שהוסיפו ופירשו לפי זה את הנאמר בסדר ההגדה של פסח: "שמונה מי יודע... שמונה ימי מילה" - כיוון שהתעסקות האב במילת בנו, נעשית לאורך כל שמונת הימים הראשונים ללידתו, לפיכך נכללים כולם בגדר "שמונה ימי מילה" (הגש"פ 'אתה בחרתנו' עמ' 22).

"כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה"

"ימול בשר ערלתו" (יב א)

כתב רבנו חיים ויטל: "ימול" - ראשי תבות: "יי משען ומבטח לצדיקים", ללמדך שכל יהודי מהול נקרא 'צדיק'.

הוסיף וביאר הגאון רבי יוחנן סג"ל וואזנר שליט"א רב קהילת סקווירא במונטריאול:

רמז זה מלמדנו כי מצוות המילה הינה 'משען ומבטח' המסייעת להגיע למדרגת 'צדיק', אך אוי לו לאדם שמסתפק בכך... העל על כך אנו מברכים את הרך הנימול: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה... ולמעשים טובים" - שלא יסתפק בכניסתו לברית, אלא ינצל את ה'משען' שמצווה זו תונת לו כדי לעלות ולהתעלות בתורה ובמעשים טובים.

פרי עץ חיים' שער העמידה; כ' חיי הלוי' ח"ב סה יד

לשון הרע סוגר - אמן פותחת

המדבר לשון הרע - שערי שמים נסגרים בפני תפילתו, וכך תרגם אונקלוס: מצורע, - סגירא, (זוהר מצורע נג א: מדרש יהונתן, מצורע).
העונה אמן - שערי שמים נפתחים בפני תפילתו, ככתוב (ישעיה ב' 2): "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים" (זוה"ק וילך רפח ב).
ברכות השחר: בקול, בכונה, בחברותא.

קריאת שמע - פרשת והיה אם שמע (ד)

עבודה שבלב זו תפילה

בגמרא (תענית ב א) דרשו על לשון הכתוב (דברים יא יז): "וְלִעֲבֹדוּ בְּכָל לְבָבְכֶם" - "איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו תפילה!". תלי תילים שרי אמרות והלכות התייחדו על דברי הגמרא הלו, ובעיקר עמדו המפרשים על שני חידושים העולים מהם:

א. מעשה התפילה נקרא 'עבודה'. ב. עבודה זו נקראת 'עבודה שבלב' אף שהיא נעשית בפה.

להלן נביא מקצת מדבריהם בעניין זה:

דיני תפילה כדיני 'עבודה'

ה'טור' (א"ח צח) פירש כי התפילה נקראת 'עבודה' כיוון שהיא שקולה בימינו כעבודת הקורבנות, ומתוך דמיו זה הסיק כמה מהלכות תפילה, שקיומן הוא ערובה לקבלת התפילה לרצון, וזה לשונו:

"ולכך צריך ליהרר שתהא דוגמת הקורבן בכוונה, ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים. ומעומד דומיא דעבודה... והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה, וקביעות מקום כמו הקרבנות... וראוי להפילה כגון בגדי כהונה... ואחר שיעשה דוגמת הקורבן, עולה לריח ניחוח למקום שהקורבן עולה, והמלאך עושה אותו כתר לקונו".

לקח נפלא מדברי ה'טור' למד הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל:

בכא האדם להתפלה, לישוב בליבו כי כמותו ככהן המשרת בעבודה ומעלה איברים ופדרים לריח ניחוח לפני ה': לכהנים המשרתים במקדש היו הלכות כה רבות שחיסרון כל אחת מהן מעכב את העבודה. כמו כן ידוע עד כמה החשיבו הכהנים את העבודה, עד שחילקו את ימות השנה למשמרות של כהנים שכל משמר היה משרת שבע אחד בשנה. ואף בין אנשי המשמר, כה גדולה הייתה התשוקה לעמוד ולשרת, עד שהגיעו לידי סכנה, ומשום כדי תיקון 'פיס' מיוחד שהיה נערך מדי בוקר, ורק מי שעלה בגורל היה זוכה לעבוד באותו היום.

והנה אנו זוכים שלוש פעמים בכל יום לעמוד לפני ה' בעבודת התפילה. כמה עלינו לשמוח בכך - מחד, ומאידך כמה עלינו להיהרר בעבודה זו לעשותה כיארות (תפירת משקין צ).

עבודה שכל עניינה תלוי בכוונת הלב

משמעות נוספת ומרכזית לכינוי 'עבודת הלב' כתב רבנו המאירי (חיבור התשובה, משיב פש ב יז): "קבלת התפילה תלויה בכוונה... וזאת היא הסיבה להיות התפילה נקראת 'עבודה' שבלב... להיות עניינה תלוי בכוונת הלב".

בספר 'יושר דברי אמת' (אות מא) הביא בשם סידור 'שערי שמים': "נקראת התפילה עבודה, כי זה עבודה גדולה לכבוש המחשבה הטרודה בעסקי העולם ולהביאה לשיעבוד הכוונה לכוון בתפלתו כראוי, ובודאי צריך כח

התפילה שהחזירה את הגנב בתשובה

"החזר לי מיד את הטבעות שלי!", קרא רבי משה בגרון ניחר, אך האיש גיחך והשיב בלעג: "הטבעות היו שלך, כעת הן שלי!"

"דע לך", הוסיף האיש, "כי זו כבר הפעם השנייה שאני גונב אותך ממך... בבוקר, כששמטתי אותן מתחת ידך, הייתי מחופש לאיש זקן. ובלא אחר שראיתך מתמוגג בתפלתך הנרגשת על הספסל בגינה והבנתי כי התעסקתי עם אדם קדוש, מיהרתי להחזירן לניכסך... כן, אני הייתי הזקן מהספסל בגינה... עכשיו אני ללא תחפושת: איש צעיר וחזק, חי חי חי...". גיחך האיש.

לפתע התרצנו פניו והוא המשיך והפתיע: "הטבעות - שלי, אולם החלטתי להעניק לך אותן במתנה".

"במתנה?!", השתומם רבי משה, "הלווא שלי הן".

"הן היו שלך בעבר", התעקש האיש, "כעת הן שלי, אולם הן יחזרו להיות שלך בתנאי אחד..."

רבי משה הבחין בדמעות זעירות נוצצות בעיני הגנב המתווכח, בשעה שהמשיך ופירט את דבריו:

"הורי היקרים נפטרו זה מכבר. בחיי האכלתי אותם מרורים, ועתה עז רצוני לפעול לעילוי שמתם; אחזיר לך את הטבעות, ולבד שתתחייב לומר לזכרם קדיש במשך שנה".

רבי משה הסכים מיד, והטבעות עברו לידי. אולם הגנב לא הסתפק בה; טרם נפרד ממנו לשלום הוציא חבילת שטרות מכיסו וביקש: "בכסף זה תרכוש 'מפטיר' במשך כל השנה לזכות הוריי הצדיקים". אלא שהפעם סירב רבי משה לקחת את הכסף: "אל אוכל לרכוש בעבורם מצוות בכסף שהגיע עלי ידי עברות", הוא הטעים.

"ומה אעשה?", שאל הגנב מיואש.

"לך לעבוד. תרוויח כסף בניקיון כפיים, ובכסף זה תוכל לרכוש מצוות לזכות הורייך", השיב רבי משה.

הגנב נפרד ממנו בהתרגשות, ורבי משה מיהר לחנותו של הצורף. הצורף שהכיר זה מכבר לא אבה לרכוש מידו את הטבעות, ותחת זאת הטעין לו הלוואה ארוכת טווח שהיה בה כדי לכלכל את ביתו למשך תקופה ארוכה.

זמן מה לאחר מכן הדפיק איש צעיר על דלת ביתו. רבי משה התקשה לזהות במראהו המיושב את דמותו של הגנב מהעבר הלא רחוק, אך האיש גילה לו את זהותו מיד: "אני הוא פלוני שגנב ממך את הטבעות, האם אתה זוכר?", רבי משה זכר גם זכר, והאיש המשיך: "בעקבות דבריך הלכתי לחפש עבודה ומצאתי. קשה היה לי עד מאוד לעזוב את דרכי, אולם עם הזמן התרגלתי לעבוד ביושר. הנה לך הכסף הדרוש - זהו כסף כשר", אמר והושיט צרור שטרות לידי רבי משה.

אלא שגם הפעם לא אבה רבי משה ליטול את השטרות ואמר: "מוטב שהבן יאמר על הוריי קדיש, עשה זאת אתה בעבורם".

"איני יודע לקרוא", התייפח האיש, ורבי משה הניח על כתפו יד מרגיעה: "אל דאגה, אלמדך לעשות זאת".

בתקופה שלאחר מכן התעלה והתחזק הגנב לשעבר, עד שתוך פרק זמן קצר היה לבעל תשובה גמור. והכול מכוחה של התפילה הנרגשת שבנעה ממעמקי ליבו של ר' משה, שם, על הספסל המיוחס בגינה הקטנה.

דמותו הכחושה של רבי משה דברשווילי, רב הקהילה היהודית בכותאסי - בירת גרוזיה, פסעה על רצפות הרחוב האפורי בצעדים קטנים ומבושמים. הוא לא האמין שהגיע למצב כה קשה. מרום מעמדו כרב וכמנהיג נערץ לעדתו, ירד עם החל שלטון הרשע הקומוניסטי מטה מטה, עד שהגיע לפת לחם.

ביום האתמול חש רבי משה כי הגיעו מים עד נפש; בתו הקטנה חלתה בעקבות תת, תזונה, והידרדרה במהירות לסכנת חיים. גופה החלוש התקשה להתגבר על מחלתה, ורבי משה היה זקוק בדחיפות לממון שבמאצעותיו ויכול לרכוש בעבורה מזון ותרופות שייטיבו את מצבה.

זה מכבר מכר רבי משה כל כלי בעל ערך שהיה ברשותו, ואף רוב תכשיטיה היקרים של זוגתו נמכרו כדי להשיג פת לחם לילדיהם. עתה נותרו בידיהם לפליטה רק שתי טבעות נישואין יקרות, והם שמרו עליהן ככבת עיניהם.

מלכתחילה הוא לא חפץ בשום אופן למכור, אף כי היו שוות סכום לא מבוטל. אך עתה, כשבתו הייתה מוטלת לנגד עיניו על ערש דווי וחיה תלוים לה מנגד, לא נותרה בידו כל ברירה. לאחר שנועץ עם זוגתו החליטו בלב כבד למכור את הטבעות היקרות.

בידיים רועדות ובבריכים כושלות צעד רבי משה בכרובות כותאסי בדרכו לחנותו של הצורף, כששקיק הבד ובתוכו הטבעות קמוץ בחוזקה בתוך ידיו. בידוע כי נפשות בני ביתו תלויות בטבעות, הוא שמר על השקיק מכל משמר, כשבלבו הוא מצפה לקבל תמורתן סכום מכובד.

כשהגיע רבי משה לחנותו של הצורף, פתח את השקיק בעיניים משופלות, הכניס ידו לתוכו ונבעת; הטבעות לא היו שם, נדהם ואחזו הלם הפך את השקיק וניערו לתוך כף ידו, אלא שחור קטן שהיה פערו בתחתיתו הבחיר לו את העובדה הקשה לעיכול: הטבעות נגנבו מידיו בדרך אכזרית ומתוחכמת.

הצורף שהביט בו בחוסר הבנה טרם הספיק לפצות את פיו, ורבי משה מיהר לשאת את רגליו אל מחוץ לחנות בצער ובבושה. ברחוב הסמוך נגלתה למולו גינה קטנה ושקטה. רבי משה התיישב בה על אחד הספסלים, הוציא מכיסו ספר תהילים זעיר והחל לקרוא מתוכו פרק אחר פרק כשעיניו זולגות דמעות.

בעודו שקוע בתפילתו הבחין בזווית עינו האדם מבוגר שהתיישב על הספסל לצידו. באדם המתקרב אליו כמו ביקש לשוחח עימו, אולם דעתו של רבי משה לא הייתה פנויה, והלה קם מהספסל מאוכזב.

דקות מספר לאחר מכן פנה רבי משה לשוב לביתו, תוך שמוחו מהרהר ללא הרף: מאין יבוא עזרו, ולפתע הכה בו רעיון מופרך: אולי הטבעות לא היו בתוך השקיק כלל...

הייתה זו תקווה קלושה שאין בה ממש, אך רבי משה נאחז בה בייאוש. הוא הכניס ידו לכיס חליפתו, והלא יאמן אירע: הטבעות נחו בתוכו בבטחה, כביכול היו שם מימים ימימה.

לרבי משה לא היה פנאי כדי לעצור ולחשוב כיצד הגיעו הטבעות לכיסו. הוא מיהר לשוב על עקבותיו לעבר חנותו של הצורף, כשהפעם הוא נוטל לסיכון: הוא אחז את הטבעות בחוזקה בתוך ידו הקמוצה, כדי שכן יהי בוודאי לא תאבדנה...

ההפתעה חיכתה לו מעבר לפינה. איש צעיר בעל מבט ערמומי ארב לו, ובמכת יד חזקה תלש את הטבעות מידו. רבי משה עמד לזעוק, אלא שבמקום לברוח מהמקום נעמד האיש מולו ונופף בטבעות היקרות בעזות מצח.

גדול לזה".

בכך ביאר רבנו חיים מוולוז'ין (י"פ החיים' ב א) את הטעם שנקטה התורה כאן לשון 'בכל לבבכם', כלומר: שיתמלא הלב כולו רק בכוונת התפילה, שאם חשב מחשבה אחרת תוך התפילה, הרי אין זה בכל ליבו, כי ליבו חלוק בין המחשבות.

לשוב בתשובה קודם התפילה

יש לדעת כי אכן קשה מאוד להתפלל בכונה, ולב יודע מרת נפשו כי עם תחילת התפילה מתחילות לצוץ בראש האדם מחשבות זרות של הבל וריק... והוא פלא, כי הלא תשוקת כל יהודי היא להתפלל בכונה, וכיצד ייתכן שדווקא בשעה שרוצה להתקשר לבוראו מתקבעים אליו גלים של מחשבות זרות כדי לבלבלו?

בספרים הקדושים מבואר שהמחשבות הזרות נובעות כתוצאה מעבירות שעשה האדם, שעל ידן נבראו מלאכי חבלה וקליפות הבאים להפריעו מלהתקשר לאלוקיו. לפיכך כתבו עצה נפלאה לך: לחזור בתשובה לפני התפילה, שהחזרה בתשובה מחלישה את כוח הקליפות. וכבר רמז על כך הנביא באמרו (איכה ג מ-א; מד): "נַחֲפָשָׁה דְרַכֵּינוּ וְנַחֲמָהּ וְנִשְׁבַּח עַד ה'". ואחר כך: "נִשְׂאָ לִבֵּנוּ אֵל פְּפִים אֶל א-ל בְּשִׁמִּים", שאם לא כן: "סִפְּוֹתָהּ בָּעָנָן לֵךְ מִעֵבֹר תְּפִלָּה" - הקליפות יוצרות כמין ענן המעכב את התפילות מלעלות למעלה. ולכן אמרו במשנה (ברכות ל ב) "נְחִיָּה עֵנָן הַמַּעֲכֵב אֶת הַתְּפִילּוֹת מִלְּעֻלּוֹת עַל הַחֲסִידִים הַאֲשׁוּנִים שֶׁהֵיוּ שׁוֹהִים שָׁמָּה אַחַת קוֹדֵם הַתְּפִילָּה בְּדַבְּקוֹת וְאַחַר כֵּךְ מִתְּפַלְלִים, כְּדֵי שֵׁיכַסּוּ לַתְּפִילָּה מִתּוֹךְ דַּבְּקוֹת בֵּה, וְכך לֹא תִתְעַרְבְּנָה מִחֲשַׁבּוֹת זֵרוֹת בְּתִפְלַתָם".

אכן, זאת נחמתנו בעינינו, כי עצם המחשבות הזרות הבאות עלינו בשעת התפילה, מוכיחות עד כמה חשובה תפילתנו לפני ה', ולא לחינם תיקנו לנו חכמים בקשות רבות קודם התפילה, אלא כדי שאמירתן תסייע לנו לדבוק בבורא קודם התפילה, ומתוך כך תקבל תפילתנו נשמה וחיות שתאפשרנה לה לעלות למרום ולפעול (פער) ישועות בעבורנו (תשובות והנהגות חיד' סי' פ).

'אמן' בלא כוונה כגוף בלא נשמה

כאן המקום להביא את דברי הקדמונים בנוגע לעניית 'אמן'. הנה ידוע כי עניית 'אמן' היא המפתח לקבלת התפילה, ואכן היא משמשת דוגמה מוחשית לחשיבות הכוונה בתפילה: תיבת 'אמן' כשלעצמה אין לה משמעות, והיא תלויה בכוונת לב האדם, כמו שהאריכו הפוסקים, כי בכל ברכה יש לכוון באמן' כפי עניינה. וכבר ידועים הם דברי המאירי (ניד' ס ב) כי לכל אמרו חכמים (שם): "גדול העונה יותר מן המברך", לפי שבדרך כלל העונה 'אמן' מכוון בענייתו יותר ממה שמכוון המברך באמירת הברכה.